

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' ויצא תשע"ח

פרטי דינים בענין מעשר כספים (ג)

מעשר כספים רק לעניים או גם לקיום מצוות

כ' הרמ"א (יו"ד סי' רמ"ט ס"א) בשם המהרי"ל שאין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתננו לעניים, והפוסקים הסבירו את דבריו בג' אופנים.

א. מדברי המהרי"ל (הל' ר"ה) מבואר שהמעשר מיועד דווקא לעניים ושייך להם, ולכן אם משתמש בכסף למצוה אחרת הרי הוא גוזל את העניים.

ב. בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רל"א) הסביר דאע"פ שמעיקר הדין יכול להשתמש בכספי מעשר גם למצוות אחרות, אבל אם הורגל ליתן המעשר שלו לעניים, הרי זה נחשב כאילו שאמר בשעה שהפריש הכספים שהוא מיועד לעניים.

ג. בבאר הגולה על הרמ"א הנ"ל הסביר, שאינו יכול לפרוע חובותיו במעשר כספים, וממילא אינו יכול להשתמש בהם עבור מצוה חיובית המוטלת עליו, אבל מותר לשלם עבור מצוה קיומית מהם.

אבל הש"ך (שם סק"ג) וט"ז (שם סק"א) הביאו בשם תשובת מהר"ם, דכל מצוה שתבא לידו, כגון להיות בעל ברית, או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג, וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם, אם לא היה יכולת בידו, ולא היה עושה אותה מצוה, יכול לשלם עבורה מן המעשר. והנה באהבת חסד (ח"ב פ"ט אות ב') כ' שדברי המהר"ם הם באופן שרוצה להיות בעל ברית, ואבי הבן אינו עני, וכן להכניס חתן וכלה לחופה כשאינם עניים, אבל אם הם עניים, כו"ע מודו דכיון שמקיים בו מצות צדקה, בודאי שרי, ובכה"ג אין מחלוקת בין המהרי"ל והמהר"ם.

מעשר כספים להוצאת ספרים

ובכל זאת מרן החזו"א זצ"ל (הובא בדרך אמונה הל' מתנות עניים פ"ז צה"ל סק"ס) פסק שאסור ליתן ממעות מעשר להדפסת ספרים, אפילו אם מחבר הספר הוא עני, אא"כ הוא שכל העולם צריכים לו (דאז נחשב כמו שהכל עניים הן אצל ספר תורה), אמנם קשה למצוא ספר כזה היום, שמוגדר כספר שכל העולם צריכים לו, וע' בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' קי"ז סוסק"ד) מש"כ בזה.

אבל בארחות רבינו (ח"א עמוד שי) מובא שמרן הקה"י זצ"ל קיבל כסף לחלק לצדקה, ונתנו למחברים כהשתתפות להדפסת ספריהם, וע"ע באגרות ורשימות קה"י (ח"ב סי' מ"ג) שכתב במכתב, שמצוה גדולה להחזיק בידי ת"ח עצום בהוצאת הדפוס של ספרו, והוא בכלל מצות צדקה לגברא רבה, כיון שיהיה לו עגמת נפש נורא אם לא תשיג ידו להדפיס את ספרו.

מצוה חיובית ומצוה קיומית

לפ"ז אין לשלם עבור מצוה חיובית (פי' הלבוש סי' רמ"ט סי"א שהן מוגדרות כחובת הגוף) ממעשר כספים, בפרט דקיי"ל שאין דבר שבחובה בא אלא מן החולין, וממילא אין לקנות טלית ותפילין, ומזוזות, וסוכה, וד' מינים, ויין לקידוש והבדלה, ומצה ומרור וכו', ממעות מעשר כספים. ובכל זאת מותר לשלם עבור מצוה שאינה חיובית אם לא היה מקיים המצוה לולא זאת, ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רל"א) כ' שאינו יכול לקיים מצוה קיומית אא"כ התנה בתחילת הנהגתו להפריש מעשר כספים, שיוכל להשתמש בהם גם לשאר מצוות.

תנאי כדי להתיר להשתמש במעשר כספים למצוות

ולכן כ' הפוסקים (שו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א, ושו"ת בית דין של שלמה יו"ד סי' א', וברכ"י סי' רמ"ט סי"ד) שיעשה תנאי לפני הפרשת מעשר כספים שיוכל להשתמש במעות הללו גם למצוות.

אם לא התנה כן, חייב להפריש כל המעשר כספים לעניים (שו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א סוד"ה ברמ"א), ומ"מ יכול להתיר את נדרו בפני שלשה (שו"ת לבושי מרדכי יו"ד סי' קע"ט אות ב', שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' ע', ושו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' פ"ג). אבל יש לציין שאם לא אמר בפה מלא שמפריש מעשרותיו לטובת עניים, א"כ חיובו הוא רק מצד שנהג כן ג"פ, ובשו"ת שלמת חיים (סי' רל"א) ומרן הגרשז"א זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צ"א סק"כ, ובהליכות שלמה בקונטרס שלמי נדר סק"ב) כ' שאם מסר מודעה בערב ר"ה יכול לסמוך ע"ז להקל, שהנהגתו ג"פ אינה נחשבת כנדר, וע"ש (בהליכות שלמה בסוף ההג"ה) שהגר"א קוטלר זצ"ל ג"כ הסכים לזה.

אבל בשו"ת שבט סופר (יו"ד סוסי" פ"ד) חידש, דבזה"ז כיון שנהגו להשתמש במעשר כספים גם לשאר צורכי מצוות, ולא רק לצורך העניים, ממילא כל מי שנהג לתת מעשר, מסתמא דעתו כן, ורק אם אמר בפירוש שיתן המעות לעניים, צריך ליתנם דווקא לעניים. וע"ש שהביא ראיי' ממש"כ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סוסי" פ"ז), שבמקום שכולם נוהגים ליתן מעשר כספים, יש למעשר כספים דין מעשר עני, וממילא צריך ליתנו דווקא לעניים, אבל במקום שלא נהגו ליתן מעשר כספים, ורק הוא בעצמו נוהג בזה, א"כ אין למעשר שלו אלא דין נדר, ובה אמרינן שדווקא אם אמר בפירוש שיהיה לעניים אינו רשאי לעשות בזה שאר מצוות, אבל בסתם מותר לקיים בהם שאר מצוות. לפ"ז חידש השבט סופר, כיון דהאידינא כל המקומות נחשבות כ"אתרא דלא נהיגי", וראיי' לכך, דהרי נוהגים לקנות מצוות ממעשר כספים, ואין מקפידים ליתנם דווקא לעניים, ממילא כל מי שנהג סתם בלי לפרש, דעתו להקל בזה.

מרן הקה"י זצ"ל כ' בקריינא דאיגרתא (ח"ב סי' קכ"ו), דאע"פ שאם התנה, מותר להשתמש במעשר כספים למצוות שאינו מחוייב לקיימן, מ"מ אין לפרסם שמותר להשתמש בהם גם לעניינים ציבוריים, כיון שזה גורם רפיון גדול בעיקר מעות מעשר ותעודתם, ולא לזה הוקבע ענין המעשר.

השימוש במעשר כספים להידור מצוה

יש להסתפק אם מותר לשלם עבור הידור מצוה ממעשר כספים. בלקט יושר (יו"ד עמוד 76) כ' דאע"פ שאינו יכול לקנות אתרוג ממעשר כספים (עי' נחלת שבעה סי' ח' אות ז' סק"ב), מ"מ יכול להשתמש בו לצורך הידור אתרוג, אבל בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ר"ל) חולק עליו והחמיר בזה, ובשו"ת נשמת חיים (הגר"ח ברלין זצ"ל - סי' ק"ז) פסק דאין להקל אא"כ מוסיף בהידור מצוה על שליש, ואע"ג שהמ"ב בהלי' פורים (סי' תרצ"ד סק"ג) כ' בשם המ"א שהתוספת על חיובו במתנות לאביונים יכול ליתן משל מעשר, שאני התם שהמתנות באמת הולכים רק לעניים, משא"כ באתרוג. וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קס"ד) שכתב, דאע"פ שהשימוש במעשר כספים להידור מצוה שנוי במחלוקת, מ"מ אם התנה מעיקרא שיוכל להשתמש במעשרותיו גם למצוות, ואין יכולת בידו, מותר לשלם עבור ההידור של האתרוג ממעשרותיו.

ולהלכה נראה דלכתחילה עדיף שלא לשלם ממעשר כספים עבור הידור מצוה שמחוייב לקיימה, ובודאי זכות נתינת הכסף לעניים יעמוד לו יותר מההידור מצוה (וע"ע מש"כ בזה במעדני יו"ט ח"ג סי' ח"ל).

השימוש בחומש לשאר מצוות

מי שמפריש חומש, יכול לכתחילה להשתמש בחלק החומש לשאר מצוות, כמבואר באהבת חסד (ח"ב פי"ט ס"ג) בשם השטמ"ק בכתובות (נ.), וכן פסק מרן הגריש"א זצ"ל בקובץ תשובות (ח"ג סי' קמ"ז), ובאג"מ (יו"ד ח"ג סי' צ"ג) הוסיף דמ"מ אין להשתמש בחומש לצורך מצוה חיובית.

השימוש במעשר כספים לחינוך הבנים

תשלום לתלמוד תורה ולישיבה ממעשר כספים

כ' בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ה ס"ד – ס"ה) חייב להשכיר מלמד לבנו ללמדו (והש"ך סק"א הוסיף בשם המהרש"ל, דה"ה לבן בנו), והיו כופין ליה לשכור לבנו מלמד, ואם אינו בעיר ויש לו נכסים, אם אפשר לאודועי ליה מודיעים ליה, ואם לאו יורדים לנכסיו ושוכרים מלמד. מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וגו', ופסוק ראשון מפרשת שמע, ואח"כ מלמדו מעט עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה, ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות. היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר, חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה, ואינו חייב ללמדו בשכר משנה וגמרא, והני מילי דלא אפשר דדחיקא ליה שעתא, אבל אם אפשר ליה, מצוה לאגמוריה משנה וגמרא הלכות ואגדות (והוסיף הש"ך סק"ו משאחז"ל בביצה ט"ז. דכל פרנסותיו של אדם קצובים לו מר"ה, חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט והוצאות בניו לתלמוד תורה, שאם מוסיף מוסיפין לו).

כ' באהבת חסד (ח"ב פי"ט ס"ב) דאסור לשלם לימוד של בניו ממעשר כספים, דכו"ע מודו שהאב מחוייב בעצמו ללמד את בניו, או לשכור להם מלמד, ואין לפרוע חובו ממעות מעשר, וכן פסקו בשו"ת באר שבע (סי' מ"א), ובשו"ע הרב (הל' תלמוד תורה פ"א ה"ז), ובשו"ת טוב טעם ודעת (הגר"ש קלוגר זצ"ל - מהדורא ג' ח"ב סי' צ"ו, וע"ש שאוסר אפילו אם המלמד הוא עני), ומרן הגריש"א זצ"ל (הובא בספר נשים באהל להגר"ע אויערבאך שליט"א עמוד רמ"א), והוסיף בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קל"ג סק"ב) דלפי המבואר בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ה ס"ו) דמעיקר הדין אינו חייב ללמדם יותר מתורה שבכתב, ה"י מקום להקל לשלם למקום שלומדים תורה שבע"פ, אבל כיון דכתיב "ולמדתם אותם את בניכם", והוא מצוה דילי, בלא דחיקא ליה שעתא חייב גם בשכר, ולכן בודאי הדברים נוטים שלא ישלם זה מכספי צדקה אם לא דחיקא ל"י שעתא, וכ"כ בשו"ת משנת יוסף (ח"ב סי' צ"ט סק"ב) שאם אין האב דחוק ועני ביותר, חייב להחזיקו בישיבה גדולה עד שישא אשה כדי שילמוד גמי ושו"ע.

תשלום לישיבה קטנה ממעות מעשר

מאידך גיסא, מרן הקה"י זצ"ל (ארחות רבינו ח"א עמוד ש"א) פסק שאם בנו לומד בישיבה קטנה, מותר לשלם שכר לימוד ממעשר כספים, כיון שעל פי דינא דשו"ע הנ"ל, אינו מחוייב לשכור לו מלמד רק למקרא, וע' בשו"ת פרי יצחק (ח"ב סי' כ"ז) שכבר פסק, שמותר לשלם שכר לימוד עבור בנו בן ט"ו שנה ממעשר כספים כאשר דחיקא ליה שעתא טובא, דהרי אינו מצווה ללמדו יותר מתורה שבכתב.

אבל יש שהעירו מדברי השו"ע הרב (הל' תלמוד תורה פ"א ס"ו) שכתב, וז"ל ובזמן הזה שכל התורה שבעל פה היא כתובה לפנינו, א"צ לשכור מלמד לבנו שילמדנו כל התורה שבע"פ, אלא שילמדנו להבין היטב בתלמוד ברוב המקומות, גם בהלכות וסוגיות העמוקות עם רוב הפוסקים, ראשונים ואחרונים, ויעמידנו על עיון ההלכה למעשה שיוכל לעיין בעצמו ללמוד ולהבין ולהורות כל הלכה למעשה מתוך

עיון בתלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים, ואזי יוכל הבן ללמוד בעצמו כל התלמוד והפוסקים, לידע כל ההלכות של תורה שבע"פ עכ"ל.

לפי דבריו, כיון שרוב בחורי ישיבה עדיין לא זכו להגיע לדרגת הלימוד "שיוכל לעיין בעצמו ללמוד ולהבין ולהורות כל הלכה למעשה מתוך עיון בתלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים", אי"כ האב עדיין חייב ללמדו, בין בישיבה קטנה ובין בישיבה גדולה, וממילא אי"א לשלם ממעשר כספים עבור חוב זה שמוטל עליו, וצ"ע.

מרן הגריש"א זצ"ל פסק, כיון שאשה אינה חייבת ללמד בניה תורה, יכולה לשלם שכר לימודים ממעשר כספים שלה (הובא בשו"ת ישא יוסף להגר"י אפרתי שליט"א - ח"ב יו"ד סי' ל"ח).

תשלום ממעות מעשר כשולח את בנו ללמוד במקום שמלמדים יותר טוב

אם שולח את בנו ללמוד במקום ששכר הלימוד שם הוא גבוה, משום שאיכות הלימודים שם הוא יותר מהרגיל, פסק מרן הגריש"א זצ"ל שיכול לשלם את ההפרש בין מחיר שתי המוסדות מכספי מעשר, כיון שהאב אינו מחוייב ללמד את בנו תורה באיכות הגבוה ביותר, וממילא אינו נחשב כפורע חובו במעשר כספים (באורח צדקה פי"א סי"מ).

תשלום לתלמוד תורה או לישיבה ממעות מעשר כשפטר והו מלשלם

עוד הוסיף מרן הקה"י זצ"ל (ארחות רבינו ח"א עמוד ש"א), שאם הת"ת או הישיבה פטרוהו מלשלם, או שבאופן כללי אינם מחייבים ההורים לשלם עבור מי שלומד במוסד שלהם, מותר לשלם ממעשר כספים. אבל י"א (צדקה ומשפט פי"ו הערה ל"ה) דכיון שחלק משכר הלימוד מיועד להוצאות אש"ל, אי"א להוריד כל התשלום ממעשר כספים, רק ההפרש בין הוצאות האש"ל (שהיי משלם בלא"ה) לבין הסכום הכללי שמשלם לישיבה.

שימוש במעשר כספים לשלם למלמד פרטי לקדם את בנו בלימודיו

מי ששוכר מלמד פרטי שילמד עם בנו בנוסף למה שלומד בת"ת, ובפרט כשהוא אברך ת"ח שיש לו גדר של עני, פסק מרן הקה"י זצ"ל שיכול לשלם לו ממעשר כספים (ארחות רבינו ח"א עמוד ש"א), וכן פסק מרן הגריש"א זצ"ל (הובא בספר נשים באהל להגר"ע אויערבאך שליט"א עמוד רמ"א), וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ה') שהסביר, כיון שהמלמד הפרטי אינו דבר שבחובה, יכול לשלם לו ממעשר כספים, ומ"מ יעשה תנאי בתחילת הפרשתו, שישתמש במעשר כספים גם לזה, ובכל זאת סיים שאולי נכון להחמיר בזה, אם יש לו האפשרות לשלם למלמד הפרטי מכספו.

תשלום לשכר לימוד בנות בסמינר ממעשר כספים

בענין תשלום שכר לימוד לבנותיו, דבר שמאד נוגע למעשה בסמינר היום, כי הא"ר (סי' קנ"ו סק"ב) דאין ליתן שכר בניו ובנותיו ממעשר כיון שחייב ללמדן מדינא, אבל בשו"ת מנח"י (ח"י סי' פ"ה) תמה דהא מדינא חיוב חינוך הבנות לא הוזכר, ואדרבה בשו"ע (יו"ד סי' רנ"א סי"ג) משמע שהוא רק כצדקה מדכתב, וז"ל הנותן לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד את הבנים תורה, ולהנהיג הבנות בדרך ישרה, וכן הנותן מתנות לאביו, הרי זה בכלל צדקה עכ"ל, ולכן פסק בשו"ת מנחת יצחק שיכול לשלם שכר לימוד בנותיו ממעות מעשר, וכן בעצם הסכים באג"מ (יו"ד ח"ב סי' ק"י"ג), אלא שהוסיף דבחו"ל שיש חיוב ללמד את הבנות בבתי ספר שלהם מדינא דמלכותא, ובחסידי השי"ת מותר ללמדן בבתי ספר יהודים הכשרים, הרי חייב מדינא לשלח שם כדי להנהיג בדרך ישרה, ובכה"ג אי"א לשלם מכסף מעשר.

מרן הקה"י זצ"ל (ארחות רבינו ח"ג עמוד ק"מ) והגר"י קמינצקי זצ"ל (אמת ליעקב יו"ד סי' רמ"ט) פסקו דמותר לשלם שכר לימוד בסמינר מכסף מעשר, משום שהאב אינו מחוייב ללמד את בתו תורה.

רכישת פרסים ממעשר כספים לעודד ילדים כדי שילמדו

בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' קס"א) נשאל אם מותר לשלם עבור פרסים לבחורים צעירים שנבחנו על דפי גמ', ופסק שהדבר מותר ומצוה לעשות כן, ולא גרע משאר הדוגמאות של סנדקאות והכנסת חתן וכלה לחופה דשרי כשאין לו אפשרות אחרת, ומ"מ כ' שאם יש בידו, מה טוב לשלם עבור הפרסים ממקום אחר. ובשו"ת שבט הלוי (ח"יא סי' רכ"ט) כ' דלא מיבעי דשרי לתת פרסים לתלמידים עניים ממעשר כספים, אלא יש להקל גם לתלמידים שאינם עניים, כיון שנוהגים כשיטת הט"ז שמתיר להשתמש במעשר כספים לכל דבר מצוה.

בשו"ת להורות נתן (ח"יד סי' א') הוסיף, דאע"פ שאם התנה מראש שיוכל לקיים מצוות שאינן מוטלות עליו במעשר כספים שרי, בכל זאת אם לא יתנו לעניים, קרוב לומר דבכה"ג לא קיים עיקר המצוה שהיא לתת הצדקה לעניים, אבל בבחורי ישיבה שאין להם בעצמם כלום, דמה שאביהם מפרנסם הוא בגדר צדקה (עי' שו"ע יו"ד סי' רנ"א סי"ג ושו"ת סק"ד), א"כ הם בגדר עניים, וממילא כשנותן להם פרסים כגון ספרים, גם מקיים עיקר הדין של צדקה לעניים.

השימוש במעשר כספים לבניו וחתניו הלומדים תורה

נתינת צדקה לבחורי ישיבה

שנינו בסוכה (מ"ו:), אמר ר' זירא לא לימא אינש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה, משום דאתי לאגמוריה שיקרא שנאמר "למדו לשונם דבר שקר", וכ' האחרונים (מהר"ץ חיות שם והגר"פ על הרס"ג ח"א מצות עשה כ"ב עמוד קנ"ח – ד') דמזוה למד הרמב"ם (הל' שבועות פ"ב ה"ח) וז"ל צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד כעכו"ם, וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות עכ"ל.

והקי' ר' אלחנן הי"ד (בביאור האגדות בסוף קוה"ע פ"ב סק"ו), למה אסור משום "למדו לשונם", תיפו"ל דסתם קטן עני הוא דלית ליה מגרמיה כלום, והא קיי"ל האומר לעני שיתן לו דבר, אסור לחזור בו משום נדר לצדקה כמבואר בירושלמי בב"מ, ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' רנ"ח סי"ב), ונדחק ליישב דמייירי בתינוק שיש לו ממון מירושה, ואינו עני. אבל הקה"י (סוכה סי' כ"ט) תי', כיון שאביו חייב במזוזות בנו עד שש שנים, אינו בגדר עני, שהרי יש לו זכות מזוזות שחייבים לו, דעי"ז שאביו חייב לזונו, אית ליה מזוזות לשנה זו, וכל כה"ג לאו עני הוא (עי' בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' דש"מ מש"כ בדברי הקה"י).

והמשיך מרן הקה"י זצ"ל, גם בענין בחורי ישיבה, אפילו אם אין להם משלהם מאומה, אבל מקבלים כל צרכם מהנהלת הישיבה או מהוריהם, וא"כ א"א ליתן להם צדקה, אבל אם אין להם כל סיפוקם כפי צרכם, בודאי יש בהם מצות צדקה וגם יכולים לקיים בהם מצות מתנות לאביונים בפורים. וע"ע בשו"ת קנה בושם (ח"ג סי' פ"ד) דבני ישיבה הסובלים עוני ודחקות, בודאי לא גריעי משאר עניים, ואדרבה הם עדיפי מינייהו.

תמיכה בבניו הנשואים וחתניו

מצוה גדולה לתמוך בבניו או חתניו שאינם סמוכים על שלחנו, שתורתם אומנתם (שו"ת חלקת יעקב ח"ד סי' א', ובנדמ"ח יו"ד סי' קל"ז), ומבואר בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רל"א) שאם כשקיבל ע"ע לפרנסם, היה דעתו

לפרנסם ממעשר כספים, מותר לעשות כן, ומ"מ מהיות טוב יחלק המעשר, ויתן חצי לעניים דעלמא, וחצי לבנו, כעין הא דתנן בפאה (פ"ה מ"ו) שאם רוצה לעכב ממעשר עני לקרוביו העניים, יתן מחצה לצורך קרובו, ומחצה לעניים אחרים, ומ"מ אם התחייב לפרנסם לתקופה מסויימת, ולא חשב שישלם ממעשר כספים, כיון שחייב עצמו בשטר לפרנסם לאותה תקופה, אין אדם פורע חובותיו אלא מן החולין.

י"א (שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' א' פ"ד סק"א) דמוכח בש"ך (יו"ד סי' רמ"ט סוסק"ג), שההיתר לפרנס ממעשר כספים, הוא אפילו אם יכול לפרנסם מכסף אחר, מדהביא מש"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג דלפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר, דאפילו לאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו, וכש"כ לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה, והוסיף הש"ך דמשמע דמותר אפילו אם יש בידו יכולת לפרנסם ממקום אחר, דזה הוי צדקה כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רנ"א ס"ג), אבל יש חולקים ע"ז (שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תק"ס סק"ג, וסי' תקע"ו) וס"ל דלפמש"כ בשו"ע הרב הנ"ל, האב חייב להחזיק בנו גם לאחר נשואיו עד שיוכל להורות בעצמו, וא"כ אם מחזיק בו ממעות חולין, זוכה גם למצוה גדולה של תלמוד תורה שמלמד תורה לבניו, משא"כ כשמפרנסם ממעות מעשר, שרק מקיים מצות צדקה ולא ת"ת לבניו, דכיון שמצוה זו עדיין חובה עליו אינו מקיימה אלא מן החולין, ומ"מ סיים שם דאם קשה לו, יתמוך בהם ממעות מעשר, דקרוביו קודמים, וכש"כ בנו וחתנו.

אבל אם התחייב לפרנס זוג אחרי נישואיהם, ולא חשב שרוצה לתמוך בהם מכספי מעשר, אינו יכול לנכות הסכום הזה מכסף מעשר, דנחשב כפורע חובו מכסף מעשר, וא"כ התנה כן בשעת ההתחייבות כמבואר בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רל"א).

השימוש במעשר כספים לנישואי בניו ובנותיו

הפקדת מעשר כספים לגמ"ח לצורך נישואי בניו

כ' הפוסקים דמותר לתרום מעשר כספים לגמ"ח, ויתנה עם הגמ"ח שכשיגיע הזמן שירצה לחתן ילדיו, שהגמ"ח יעזרו לו לפי ערך הממון שהפקיד שם (ספר הלכות מעשר כספים פ"ב סט"ז), ואם רוצה להפריש כסף ולהפקידם בחשבון בנק לצורך נישואי בניו ובנותיו, ג"כ יש להקל סמוך לפרקם, אלא דנחלקו גדולי זמנינו זצ"ל מהו הגדר של סמוך לפרקם. מרן הגריש"א זצ"ל ס"ל, כיון דבעצם המעות שייך לעניים, אין להפריש עבור נישואי בניו ובנותיו אלא סמוך לפרקם, בבנות מגיל שבע עשרה ובבנים מגיל שמונה עשרה (הובא במבקשי תורה קובץ כ"ג עמוד מ"ז), אבל מרן בעל שבט הלוי זצ"ל (שם) ס"ל דבבנים ובנות בגיל 11-12 כבר שרי, כשהוא כבר אינו מחליף הרהיטים בבית משום שחושב שצריך כבר לחשוב על ממון לנישואי צאצאיו. בכל אופן, כיון שאינו כ"כ פשוט שמותר לעכב מעות צדקה אצלו כשיש עניים לפניו, לכן יעשה בהם גמ"ח כמבואר באהבת חסד (ח"ב פ"ח).

י"א שמותר לאסוף מעשר כספים לנישואי בנו או בתו גם כשעדיין לא הגיעו לפרקן, כדי שלא יצטרך לחזור על הפתחים להכנסת כלה (צדקה ומשפט פ"ו הערה י"ד), והאג"מ (יו"ד ח"א סי' קמ"ד) פשיטא ליה דיש להקל בזה כדי שיהיה לו במה לשדך את בתו, ולפ"ז פסק, שגם מותר להפריש מעשר כספים עבור אחיו כדי שיוכל ללמוד אחרי שיתחתן, אבל התנה שיוציא המעות מרשותו אחרי שהפרישם, ולפי הנ"ל יפקידם בגמ"ח עד בא מועד.

תשלום דמי שדכנות ממעשר כספים

בשו"ת זכרון יהודה (הגר"י גרינוואלד זצ"ל גאב"ד סאטמאר - סי' קצ"ב) יש לו צד לומר, דמי שנוהג כמש"כ בשו"ת חת"ס, והתנה שיוכל להשתמש עם מעות מעשר שלו למצוות, יכול לשלם דמי שדכנות

ממעשר כספים אע"פ שהוא דבר שבחובה, אבל מרן הגריש"א זצ"ל חולק ע"ז כיון שהתשלום הוא ממש חוב עליו (הובא בספר באורח צדקה פי"א הערה קל"ג), וגם הגר"י קמינצקי זצ"ל פסק דא"א להקל בזה, גם אם השדכן הוא עני, דסוף סוף הורי החתן וכלה מחוייבים לשלם לו (אמת ליעקב יו"ד הערה 134).

הוצאות נישואי בניו ובנותיו

כ' בשו"ע (אהע"ז סי' נ"ח ס"א) וז"ל צוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו, וזהו הנקרא פרנסה. המשיא את בתו סתם, לא יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל, במה דברים אמורים שהיה האב עני, אבל אם היה עשיר הרי זה ראוי ליתן לה כפי עשרו עכ"ל. לפ"ז אין לשלם עבור הנדוניא ממעשר כספים, אבל לגבי שאר הדברים פסק מרן הגריש"א זצ"ל דמותר להשתמש במעשר כספים להוצאות נישואי בניו ובנותיו, אם בזמן שהתחייב חשב לשלם ההתחייבות ממעשר כספים (הובא במבקשי תורה קובץ כ"ג עמוד מ"ח), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ר"א) הוסיף דהיינו דווקא לדברים הכרחיים, אבל בשום אופן אין להשתמש במעשר כספים למותרות, כגון לערוך חתונה מפוארת, שלפי ערך הזמן והדור נחשב כמיותר.

מה הגדר של הכנסת כלה ברכישת דירה

בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ר"ב) דן בגדר החיוב לסייע לרכוש דירה, דאפשר סגי בשכירת דירה, וכמו"כ יש להסתפק במקום הדירה, וכמה חדרים, וכ' שהדבר ספק גדול לדינא, והכל תלוי לפי הענין, ואע"פ שאפשר לקנות דירה במקום יותר זול, לפעמים קשה למצא זיווג אם אין מתחייבים לקנות דירה במקום מסויים, ומאידך גיסא לפעמים התחייבות זו מיותרת (וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ק"ל, וח"ה סי' קל"ד סק"א).

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' ע"ב סק"ט) ג"כ כ' כעין זה, אלא שהוא דן בגדר של צדקה ברכישת דירה, דאמנם היה מקום לומר לו "אל תקנה דירה במקום היוקר", אבל צריך לדקדק בזה הרבה, משום שכמב פעמים יש הכרח לגור בסיבה של תורה, ובדרך כלל הדירות שם יקרות, וכמו"כ אם רוצה לגור בסביבת משפחתו וחבריו שרגיל ללמוד עמהם ביחד, הם דברים הכרחיים לבני תורה, ואז א"א לומר לו שידור במקום הזול ע"ש.

תשלום התזמורת ממעשר כספים

הפת"ש (יו"ד סי' רמ"ט סק"ב) הביא בשם השבות יעקב (ח"ב סי' פ"ה) שנוהגים לשלם לתזמורת בחתונה ממעשר כספים, אבל באג"מ (יו"ד ח"ב סי' ק"ב) כ' דאמנם התזמורת היא ככל דבר מצוה שא"א לשלמו ממעשר כספים, ובפרט שהוא דבר שבחובה (ע' מהרי"ל ה' עירובי חצירות אות ו' – שמושלת המדינה מתה, ולכבודה צוה המושל שלא לנגן בכל המדינה באותה השנה בשום כלי שיר, ואירע נישואין בישוב אחד תחת ממשלתו באותה שנה, ושאלו את המהרי"ל אם לעשות הנישואין בלי כלי זמר, והמהרי"ל אמר להם שלא יעשו הנישואין בלי כלי זמר, כי הוא עיקר השמחה של חתן וכלה, ואם א"א במקומם ילכו למקום שאפשר, וכן עשו שהלכו ג' פרסאות מעיר עייפינשטיין לק"ק דמגנצא ועשו שם הנישואין בכלי זמר), אבל יש לחלק בין זמן השבוע"י שלא היו שוכרים אותם ממש, אלא אחרי החתונה, הכלי זמרים היו מסתובבים בין האורחים וקיבלו שכר טירחתם, והמחותנים שילמו להם יותר מאחרים, אבל לא קבלו סכום קבוע כמו היום, וממילא יש נ"מ טובא לזה"ז שהתזמורת הם פועלים ממש כמו כל פועל, ונחשב כדבר שבחובה שא"א לשלמו ממעשר כספים (יש לציין שהמעין בשבוע"י יראה, שכבר תמה בעצמו על המנהג, כיון שפורע חובו לפועלים ממעות מעשר).

מתנה לחתן וכלה ממעשר כספים

המשתתף בחתונה, לא יתן מתנה לחתן וכלה ממעשר כספים, אם בלא"ה הי' נותן להם מתנה בסכום כזה משום שהוא קרובו או משום שהחתן נתן לו מתנה כשהוא התחתן, או משום שידוע שיחזיר

לו, דאפשר זה מוגדר כשושבינות שאין משלמין ממעשר כספים, אבל כל מה שיוסיף יותר מהרגלו יכול לשלם ממעשר כספים אם הם בגדר עניים (צדקה ומשפט פ"ו הערה כ"א), וע"ע בארחות רבינו (ח"א עמוד רצ"ז) שמרן החזו"א זצ"ל ג"כ נקט, שאם נותן מתנה לחתן עני, שבלא"ה היה נותן לו מכספו הפרטי, אסור לתת לו ממעשר כספים. אבל מביאים בשם מרן הגריש"א זצ"ל (ישמח לב ח"א עמוד קפ"ח) שמותר ליתן מתנה ממעשר כספים לחתן עני לרגל חתונתו, אע"פ שהחתן יחזיק לו טובה על זה (משום שהנותן יש לו זכות טובת הנאה במעשר כספים שלו), ואפילו אם היה נותן לו מתנה גם אם לא היה עני.

והנה בשערי צדק (על הל' צדקה פ"א הערה כ"ו) העיר ממתני' בדמאי (פ"ד מ"ד), המאכיל כהן ועני בביתו צריך להודיעם שהוא תרומה ומעשר, וא"כ היאך יכול ליתן מתנה ממעות מעשר. ואמנם הגר"א בשנות אליהו שם הסביר ע"פ הירושלמי שאיסורו הוא משום גניבת דעת, וא"כ י"ל דהכא משום כבודו שרי כמבואר בשו"ע (חוי"מ סי' רכ"ח ס"ז) דאין איסור של גניבת דעת אם עושה כן כדי לכבדו, אבל לפי הרמב"ם (בפירוש המשניות שם) שחייב להודיע לו, דאם לאו כן נחשב שעושה צרכיו במעשר, קשה טובא. בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ר"ל) כ' שאיסור זה הוא רק כשמזמינו לאכול אצלו, משא"כ כששולח לו אין חיוב להודיע לו. אבל לכאורה דבריו נסתרים מהרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ו הי"ז) שכתב דגם כששולח להם צריך להודיעם, ותי' שם די"ל שבצדקה אין חיוב הודעה כלל, שכל ענינה הו' היא מילוי מחסור העני, והנתינה דרך כבוד היא מעלה בעצם המצוה, ורק במעשר עני צריך להודיעו.

תשלום נסיעה במונית ממעשר כספים לנסיעה לעיר אחרת להשתתף בשמחה

בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קס"א) נשאל ממי שמשתמש במעשר כספים גם עבור דבר מצוה, והוא רוצה להשתתף בחתונת מחותנו, ובודאי ישמח החתן וכלה, אבל הנסיעה באוטובוס היא טירחה יתירה של שמונה או תשע שעות, האם מותר לו לשלם עבור כרטיס טיסה העולה מאה דולר ממעשר כספים, דמצד אחד הנסיעה היא לדבר מצוה, ויכול לשלם עבור דבר מצוה ממעשר כספים, אבל מאידך גיסא התשלום הוא רק כדי לחסוך לו טירחה. שאלה מעין זה נוגע למעשה גם כאן בא"י, במי שרוצה לשכור רכב או לנסוע במונית כדי להשתתף בחתונה בעיר אחרת, במקום לבזבז כ"כ הרבה זמן בנסיעה בתחבורה ציבורית, האם יכול לשלם במעשר כספים.

אחרי שהאריך שם ביסודות ההיתר להשתמש במעשר כספים לצורך מצוות שאינן מוטלות עליו, ולא רק לעניים, כ' (שם סי' קס"ב) שהמצוה היא לשמח חתן וכלה, ועל מצוה זו אינו מוציא כסף כלל כיון שזו הוא מקיימה בגופו, אלא רוצה להוציא הכסף עבור הכשר מצוה, בכדי להגיע לחתונה, וע"ז יש לדון טובא. והביא מש"כ בנהר מצרים (הל' מעשר ממון – דברים שמותר לעשותם ממעות מעשר אות ד') שמי שנוסע לא"י כדי להשתטח ולהתפלל במקומות הקדושים ולחלק צדקות לת"ח ועניים שם, אינו יכול לשלם עבור הוצאות הדרך ממעות מעשר, ואמנם הנהר מצרים אינו מדבר באופן שהתנה שיוכל להשתמש במעות מעשר שלו לצורך מצוה, מ"מ אין להקל גם אם התנה כן, כיון שיכול לחלק הצדקה לעניים בעירו. וכעין זה פסק בשו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' ר"כ) במי שרוצה לנסוע כדי לקבל פני רבו, ואין באפשרותו לשלם עבור הנסיעה רק ממעות מעשר, ופסק שם שאם התנה שיוכל לקיים מצוות ממעות מעשר שלו, כיון שמצות קבלת פני רבו מצוה רבה היא, אם יודע בנפשו שכוונתו בלתי לה' לבדו, מותר לו לשלם ממעות מעשר.

אבל בשו"ת בצל החכמה שם כ', דיש לחלק בין מצות שמחת חתן וכלה, למצות סיוע לחתן וכלה ומצות קבלת פני רבו כשיודע בנפשו שכוונתו בלתי לה' לבדו, ולתשלום עבור נרות בביהכ"ס, דשמחת חתן וכלה אינה תלויה בו, ואפילו אם כוונתו לשמחם, כל שהם אינם שמחים בביאתו ובנוכחותו, לא קיים מצוה, ולכן כ' דיש ליזהר מאוד מלהוציא מעות מעשר על הנסיעה לשמח חתן וכלה, אא"כ החתן

הפציר בו עד בוש שנוכחותו ישמח אותו, ואז כולי האי ואולי, ובפרט שיכול לקיים מצוה זו ע"י שישמח חתן אחר בעירו, מבלי לנסוע למרחקים, ואע"פ שהוא רוצה לשמח דווקא חתן זה, מי יימר שמותר להפסיד מעות מעשר מעניים עבור זה, ואמנם הערוגת הבושם היקל להשתמש במעות מעשר כדי לנסוע לרבו, שאני התם שהתיר אך ורק כאשר כוונתו היא ליראת ה' שהיא מצוה רבה, והכל תלוי בה ע"ש. עוד הוסיף, שאם אין בכוחו לטרוח לנסוע בתחבורה ציבורית, יכול לשלם עבור נסיעה במונית ממעות מעשר, בתנאי שבאמת ישמח החתן, כגון שהפציר בו מאוד שישתתף בחתונתו. אבל סיים שאם מדובר בחתונת חתן וכלה עניים, אפילו אם יש לו היכולת בידו, וגם היה מקיים המצוה בלא"ה, בכל זאת יכול לקיים המצוה ממעות מעשר (אמנם בסיכום להלכה שם סי' קס"ג אות ט' כ' וז"ל לשלם הוצאות הנסיעה לחתונה כדי לשמח חתן וכלה, אינו נכון עכ"ל, וציין למש"כ שם אות י"ח, שאם הפציר בו עד בוש לבא אל חתונתו, יש להקל)..

הגר"א גניחובסקי זצ"ל העיר על פסק זה, דאפילו אם מותר להוציא מעות מעשר לצורך מצוה, אבל מי יימר שמותר להוציא הכסף כדי למנוע טירחה, אא"כ נאמר שאם לא יקיים המצוה בעקבות הטירחה, שפיר יכול להוציא מעות מעשר עבור זה.

רכישת כרטיס הגרלה ממעשר כספים

יש להסתפק אם מותר להשתמש במעשר כספים כדי לרכוש כרטיס הגרלה למטרת צדקה, ואת"ל דשרי, אם יזכה בפרס בהגרלה, האם הפרס שייך לצדקה כיון שרכש הכרטיס מכספי מעשר.

שיטת השבט הלוי שמותר לכתחילה לרכוש כרטיסי הגרלה ממעשר כספים

בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ר"ו) כ' דפשיטא ליה דמותר לקנות כרטיסי הגרלה של מוסדות חסד וצדקה ממעשר כספים, ודן בזה בתלת אנפין. ראשית כל, אפשר אסור להשתמש בכספי מעשר להגרלות ע"פ המבואר במתניי בשקלים (ריש פ"ד) ר' עקיבא אומר אין משתכרין לא בשל הקדש ולא בשל עניים, והסבירו חז"ל בכתובות (ק"י): בשל עניים מ"ט לא, דילמא מתרמי להו עניים, וליכא למיתבא להו, וכן נפסק להלכה ברמ"א (יו"ד סי' רנ"ט סוס"א), וא"כ מי התיר לו להשתמש בכספי צדקה לצורך הגרלה, אבל דחה סברא זו בנד"ד, כיון שמוסר כל הכסף למוסד צדקה, וא"כ לא שייך החשש של "דילמא מיתרמי עניים", כיון שכבר מסרו להם דרך מוסד הצדקה, ואע"פ שגם רוצה ליהנות מנתינתו ע"י הספק שמא יגריל פרס, אין שום פגם בזה. אלא שיש עוד הערה, שמוסד הצדקה מוציא חלק מהכספים לצורך קניית פרסים, גם בזה אין חסרון, כמו בעניים שנותנים להם צדקה, שאין מדקדקין אחריהם אם כל ההוצאות שלהם הם ממש לצורך, וכש"כ כאן שהכל הוא לצורך הצדקה. ועוד יש לצרף סברא, דלהרבה שיטות אין אפילו חיוב דרבנן להפריש מעשר כספים אלא מנהג בעלמא, וא"כ מותר לקנות כרטיסי הגרלה ממעשר כספים גם לכתחילה.

שיטת האג"מ שיש חילוק בין הגרלה שיש קצבה לכרטיסים להגרלה שאין קצבה למספר הכרטיסים

האג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ו סק"ב) ג"כ נוטה להקל, אלא שכתב דיש לחלק בין סוגי ההגרלות, דלפעמים יש שווי ממון בכרטיס שרכש, דבהגרלה שיש קצבה למספר הכרטיסים, כגון שמגבילים מספר הכרטיסים למכירה כדי להרויח יותר כסף (למשל שרק מוכרים חמשת אלפים כרטיסים), נמצא שיש ספק ידוע שמא ירויח, ובזה צריך לשום כמה ספק זה שוה, כעין המבואר במכות (ג). לגבי מכירת טובת הנאה בכתובה, שנישום לפי סך הכתובה, ואיכות הספק דמיתה וגירושין, וזה תלוי בבריאות הבעל והאשה, ואם הם חיים בשלום יחד, ואם יש נכסים לבעל. מאידך גיסא יש סוג הגרלה שאין לה קצבה, ומוכרים כרטיסים בלי גבול, ובזה כמעט אין שווי לכרטיס. להלכה פסק שאם היא הגרלה שיש לה שווי, והשיוי שהעמידו הגבאים אינו כ"כ גדול, ושייך שגם אנשים שאין כוונתם לצדקה יקנו אותם, א"כ צריך שיקנה

הכרטיסים ממעות שלו, משא"כ אם היא הגרלה שאין לה שווי, הרי כל מי שקונה כרטיס הוא לצורך צדקה, וממילא מותר לרכוש כרטיס כזה ממעשר כספים. אבל הוסיף, אם הכרטיס שקנה במעות מעשר יזכה, מעיקר הדין הוא שלו דהרי הספק שמא יזכה אין לו שווי בעצם, ולכן מה שהגבאים עושים הוא רק מתנה לאלו הזריזין לקנות כרטיסי הגרלה לצדקה, ומותר להם לעשות כן כיון שעייזו יהיה יותר ריוח לצדקה, ומ"מ מן הראוי שיחזיר למעשר את הכסף ששילם עבור הכרטיס, וכמו"כ כשמפריש מעשר מהפרס יתנו למוסד צדקה זו.

שיטת הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל שאם יזכה בהגרלה הכל שייך למעשר כספים

אבל בשו"ת אבן ישראל (ח"ח סי' ס"ד) כ' שהקונה כרטיס הגרלה ממעות מעשר, אם הוא זוכה בפרס, הכל שייך למעשר כספים, והקשה על הקולא של האג"מ, דהיאך עושה סחורה בפרתו של חברו (בי"מ ל"ד:), ואע"פ שהיה יכול ליתן המעשר כספים למקום שאין מרויחין בהגרלה, מ"מ כיון שרכש הכרטיסים מכספי מעשר, שייך הריוח למעשר כספים. ומש"כ האג"מ שמותר לגבאי צדקה לתת פרסים כדי שיתרבו התורמים לצדקה שלהם, היינו רק כשמדובר שתורמים מכספיהם הפרטי לצדקה, אבל מי שיש בידו כסף ממעשר כספים, ע"י הפרסים אין הגבאים מרבים כסף לצדקה, כיון שהכסף כבר הופרש לצדקה, ורק שע"י התמריצים גורמים הגבאים שיתן למוסד שלהם ולא למוסד אחר (ואדרבה חבים להם), אבל הצדקה אינה מתרבת כלום מזה, וע"ש שגם הקשה על סברת השבט הלוי. ולכן הציע שיכולים לסדר שיעשו הגרלה חדשה מכל האנשים שתורמו למוסד, בלי שום נ"מ כמה כרטיסים קנו, ואז אין כספי מעשר מרויחין בכרטיסי הגרלה שקנו בהם, אלא שהגבאים עשו תמריץ לצדקה שלהם, וזה מותר להם לעשות, כיון שהכסף כבר הופרש למעשר, אבל באופן הגרלה הרגילה שמגרילים לפי מספר הכרטיסים, כיון שממון מעשר הגריל הפרס, כל הריוח שייך למעשר כספים.

מרן הגריש"א זצ"ל ג"כ פסק שהזכייה מההגרלה שייכת לצדקה, אבל הסכים שיכול לנכות דמי תיווך לעצמו (הובא בשערי צדק על הל' צדקה פ"י הערה צ"ה).

שיטת הדרך אמונה שצריך לשלם לצדקה את שווי הספק שכרטיסו יזכה בהגרלה

וגם בדרך אמונה (הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה בה"ל ד"ה ואחד) כ' שאם קנה כרטיס הגרלה ממוסד צדקה במעשר כספים, אם זכה בהגרלה הכל שייך לצדקה, ואינו יכול להתנות שאם יגריל יחזיר הקרן לצדקה, ואם לאו יהיה לצדקה, דהרי קנה הספק, וספק זה שוה כסף, נמצא שהוציא מעות צדקה לעצמו, וצריך להחזיר לצדקה גם אם לא יגריל, אבל לבסוף נשאר בצ"ע.

לפי השל"ה הק' אין לקנות כרטיסי הגרלה למוסד צדקה כשיש מספר מוגבל של כרטיסים

עוד יש להוסיף, דלפמשי"כ רע"א (יו"ד סי' רמ"ט) ושו"ת כת"ס (יו"ד סי' קי"ב) בשם השל"ה הק', שבמקום שנוהגים למכור עליות באופן שכל המעלה בדמים זוכה בהן, אינו יכול לשלם ממעשר כספים רק עבור מה שהוסיף על חברו, דזהו מה שהוא הועיל לקופה של צדקה, אבל מה שחבירו הי' נותן בלעדיו, אינו מהנה קופה של צדקה בנתינתו (אמנם נלענ"ד, דבמנין אברכים שכל המתפללים היו משלמים עבור העלי' ממעשר כספים, כו"ע יודו שיכול לשלם כל תשלום העלי' ממעשר כספים, דמה לי אם העלי' נקנה ממעשר כספים של הראשון או של השני), א"כ כשיש מספר מוגבל של כרטיסים, יש מקום לומר שקופת צדקה תפסיד אם הוא קונה כרטיס הגרלה ממעות מעשר, משום שאם הוא לא יקנה כרטיס זה, מישהוא אחר יקנהו, ואין שום סבירות לומר שהשני יקנהו דווקא ממעשר כספים, ולכן בכה"ג לשיטת השל"ה הק' אינו יכול לקנות הכרטיס ממעות מעשר, וההיתר הוא רק כשאין קצבה למספר הכרטיסים שמוכרים (קונטרס משפט וצדקה ח"א עמוד קט"ז).